

styků tržební nabývají poměrně rostoucího významu pro moderní hospodářství národní. Opak jest pravdou.«¹⁾

VI.

Přes všechny pokroky mezinárodní dopravy a tržby zásada soběstačnosti uplatňuje se tedy naproti »hospodářství světovému«, nacionalism hospodářský naproti hospodářskému kosmopolitismu. Národ jakožto jednotka hospodářská dochází vždy většího významu v moderním vývoji hospodářském, hospodářské práci ukládá se vždy zřejměji též poslání národní, právě moderní doba staví — často brutálně — hospodaření ve službu nacionalismu.

Menger má sice za to, že vzrůst hnutí socialistického v chudších vrstvách obyvatelstva, jimž prospěchy jejich vnucují směr mezinárodní, patriotickému vojenskému státu protivný, které však přes to krátkozrakým militarismem vždy hromadněji jsou přibírány ke službě vojenské, povede ke konečnému vítězství lidového státu pracovního, ekonomického státu světového, a dokládá se při tom rozhodnou antipatií proti národním a státním rozdílům, která je tradicí socialismu.²⁾ S druhé strany však opět *Adler* ukazuje na pokračující nacionalisování dělnictva, na to, jak v Anglii cvičené dělnictvo velkopřemyslové podporuje ruku v ruce s podnikateli moderní národně-hospodářskou expansní politiku anglickou a jak podobné tendence prorážejí si dráhu i v Německu.³⁾ Ani zde tedy nacionalism není leda na postupu.

Tím je dáno i hledisko pro posuzování našich národně emancipačních snah hospodářských. Nejsou leč projevem téhož ducha soběstačnosti, který ovládal hospodářský vývoj všech národů, všeho lidstva v nejrůznějších jeho organisacích společenských. Vždyť hospodářství není samo sobě účelem, nýbrž jen prostředkem k vyšším účelům člověka a národa, jimž bylo vždy podřizováno. Toto podřizování ekonomismu ve prospěch vyšších úkolů národních provádějí národové »politici«, t. j. ve státy organisovaní, především svojí hospodářskou politikou státní, nejenom tržební, nýbrž i průmyslovou, dopravní, zvláště tarifní atd.

¹⁾ Die deutsche Volkswirtschaft, str. 428.

²⁾ Ant. Menger, Neue Staatslehre, 2. vyd., Jena 1904, str. 36—42.

³⁾ Georg Adler, Die Zukunft der sozialen Frage, Jena 1901, str. 63 a násl., 73.

Zcela jinak se má věc ve státech obývaných několika národy. Tu hospodářská politika státní provozována jest buď s hlediska celkového prospěchu mnohojazyčného státu — kterýžto prospěch nemusí býti ani nutně též prospěchem té či oné národnosti ve státě — buď (a to bývá pravidlem) s hlediska té národnosti, která jest ve státě vládnoucí a jejíž prospěch vydávaný pak za hospodářský prospěch celku státního nebo dokonce směle i bez této masky vystupující, pak zpravidla nebývá prospěchem národností ovládaných.

Bylyť protivy politické mezi národy vždycky též příčinou rozpoltnění zájmův hospodářských, národové panující zabírali výnosnější obory povolání a čerpajíce z plných zdrojů pomoci státní bohatli tempem daleko rychlejším nežli národové podmanění, takže podmaněnost vedla k chudobě a chudoba sesilovala opět jejich porobu politickou. Tak vytvořila se, arci nejenom vlivem politického a národního útisku, nýbrž i rozdílem v povaze půdy, v nadání a přítomnosti obyvatelstva atd., znenáhla i různost hospodářských zájmů mezi národy téhož státu: zde drobné zemědělství, tam velkostatky, průmysl a obchod, zde řemeslo, tam tovární velkovýroba, zde dělníci, tam podnikatelé, nebo i jen zde jiný než onde stupeň intenzity vývoje zemědělského, průmyslového či obchodního, takže rozvrstvení národní splyvá namnoze s hospodářským a sociálním. Při této protekci státní netřeba mysliti jen na politiku tržební (úpravu tržby s cizinou), nýbrž na veškeru politiku hospodářskou. Státní moc může jeden národ podporovati a druhý poškozovati vydáváním zákonův přispůsobených jen potřebám jednoho národa či země, budováním a vedením železničních tratí, stanovením jízdních řádů a dopravních sazeb, stavbou a úpravou vodních cest, zařizováním či odpíráním sítí telefonních, stanic poštovních a telegrafních, odborných škol a pod. Čím rozsáhlejší se stává hospodářská a kulturní působnost státu, tím více může stát mohutnými prostředky svými zde prospívati a jinde křivditi — bez odvolání a bez trestu smí prostředků, národem mu poskytnutých, užívati i proti němu, nepřímou nebo i přímo.

Národové, jsoucí ve státním svazku s jinými národy a nemající té váhy politické, aby své speciální národohospodářské zájmy uplatnili ve formě hospodářské politiky státní čili, jak říká politická ekonomie, »národní«, jsou pak i co do veřejné péče o své národní

hospodářské potřeby situování daleko hůře, nežli národové politicky samostatní, třebaš číselně daleko menší, tedy na př. Poláci se 17, Čechoslované s 8, i Finové se 6 miliony svých příslušníků hůře nežli Dánové se 2 $\frac{1}{2}$, Norové se 2 $\frac{1}{4}$ i než Srbové se 2 $\frac{1}{2}$ a Bulhaři s 2·8 miliony příslušníků. Nemají nařizovací a donucovací moci k provádění své vlastní národohospodářské politiky, přes to, že mají své vlastní národohospodářské zájmy a potřeby — nemají možnosti sebeurčování hospodářského stejně jako ne politického a kulturního.

K uvědomování sobě svých zvláštních potřeb a zájmův hospodářských dospívají nesamostatní a podmanění národové snad později nežli k uvědomění svých potřeb politických, jazykových a kulturních, ale přece. Prof. Bráf je původcem obecně nyní u nás přijaté theorie vývojového postupu obrozovacího našeho národa: za prvním v řadě probuzením literárním, jemuž běželo především o probuzení národního vědomí prostředky slovesnými a jazykovými, následovalo probuzení politické, které počalo rokem 1848 a za kterým teprv začínáme se probouzeti hospodářsky. Je dokonce analogie mezi naším obrozením literárním a hospodářským: zprvu jen překlady drobných a pak i větších věcí z němčiny, franciny, angličiny, podávané v neúhledné formě a poměrně draho a kupované přes to, že mnozí a mnozí konsumentí snad lépe rozuměli lacinějšímu a lépe vypravenému originálu, a teprv během vývoje vlastní produkce věcí čím dále dokonalejších vnitřně a lépe nebo i nádherně vypravených na venek, i cenou nikoliv nepřiměřených a druhdy i do ciziny přístupu nalézajících (umělecká díla, překlady z češtiny).

Podobně v hospodaření: zprvu jen cizí zboží, prodávané našimi obchodníky v malém drobným našim konsumentům v domácí, často nedost vzhledné úpravě a se známou přírůžkou výdělkovou, a teprve při vzrůstu domácí odbytové organisace vlastní výroba velkopřůmyslová, odkazovaná zprvu na jiná odvětví s vyspělým německým průmyslem nesoutěžící, ale záhy dobývající si respektovaného postavení i v oborech, dosud za výhradnou doménu Němců považovaných, a vyrovnávající se znenáhla i jakostí i cenou výrobkům kteréhokoliv konkurenta jinonárodního.

Ani ono obrozování literární nebylo, opakujeme, bez obětí hmotných: ony české překlady kupovaly se, i když zákazník měl

již originály německé, i když české překlady byly dražší, knižně nevzhlednější, snad dokonce ne dobré a nikdy nedosahující jakosti originálu.

Také u nás proti heslu hospodářské soběstačnosti mnoho se činí námitek a odporu. Co může však býti provozováno státem, nemůže býti o sobě špatným, jsouc provozováno národem. Byla-li ve všech dobách a dosud jest hospodářská samostatnost pokládána za nezbytnou součást a předpoklad existence a rozvoje různých jednotek společenských — domu, města, státu, imperia, dílu světa — jest tím nezbytnější podmínkou existence a rozvoje národa ne-samostatného, ti, kdož ji za cíl kladou, nehlásají ani nic nového, aniž neekonomického, nýbrž něco, co je sice v odporu s liberalismem, který byl zde zaměněn s ekonomismem, ale co je v úplném souhlasu s principem, celý hospodářský vývoj národů ovládajícím. Žádající ekonomické oběti v zájmu národní budoucnosti, podřizují ekonomism vyšším cílům národním, jako jej státní politika podřizuje cílům ne pouze humanním a sociálním, ale i národním a vojenským. Snaha po národně-hospodářské soběstačnosti nemůže býti tedy odsuzována o sobě, nýbrž může vzbuzovati pochybnost jen, lze-li ji prováděti bez mocenských prostředků státních.

Takto pojímána není snaha po hospodářské soběstačnosti našeho národa ani šovinismem, ani dočasným jedním tvarem dnešního národnostního zápasu českoněmeckého, ani dokonce odplatou za útlaky českých menšin, za bojkot českých úředníků, trhovců, řemeslníků, služek, za zmařené koncerty našich virtuosů atd., nezávisí na předpokladu národního boje a nepozbude oprávněnosti, i když jednou smíru politického a národního bude dosaženo. Musíme míti své co možná všestranné hospodářství národní, jako musíme míti vlastní národní literaturu, umění, školství, vědu, prostě jakožto součást samostatnosti a individuality národní. Dnešní národnostní zápas nám potřebu uvědomění a osamostatnění hospodářského pouze důrazněji na oči staví, užívání a zneužívání zupřilíšovaného fakta naší velkopřůmyslové a velkoobchodní opozdilosti k odůvodňování dalších a dalších výbojů na poli národním a politickém nám konečné uvědomění si významu hospodářské soběstačnosti pro naše národní, politické a kulturní pokroky přímo již vnucuje.

Problém tento není jen specificky českým, jest spolu problémem Slovinců u nás, Chorvatů, Slováků, Rumunů v Uhrách, Uhrů a ostatních uherských národností naproti společnému celnímu území rakouskouherskému, Poláků v Německu a Rusku — zkrátka problémem všech národů, které jsouce politicky potlačovány měly a mají své zvláštní hospodářské zájmy, aniž mohly hospodářskou politiku svoji provozovati skrze stát. Bude problémem i jiných národů, dojde-li snad v budoucím jakéms vývoji ke tvoření nebo aspoň hospodářskému seskupení se obrovských teritorií s různými národy a odchylnými zájmy národními a hospodářskými, které nebudou moci býti uplatňovány skrze nadřizený celek, a jakmile si národové oni uvědomí, že zachování a rozvoj národa předpokládá spolu též samostatnost hospodářskou. Tento vývoj přiměje také vědecké bádání národohospodářské, jemuž je problém národnostního hospodářství národů politicky nesamostatných dosud cizím, zabývati se jím.

Namítá se, že snaha po národohospodářské soběstačnosti, poskytující národně příslušným výrobcům monopol, ničí snahu po technickém pokroku a obchodnické dokonalosti, udržuje výrobu drahou a špatnou a na konec národu více škodí, než prospívá. Stejně námítky činil již Smith merkantilismu, činí liberálové ochranným cłům, kartelům i koalicím dělnickým. A přece uzavírají se státy ochrannými cly, dopouštějí pod jejich záštitou zdražování výroby přemrštěnými cenami kartelového železa, dopouštěly zdražování živobytí kartelovými cenami cukru a nic nenamítají proti stanovení minimálních mezd nebo určují dokonce samy maximální dobu pracovní, třeba že se vším tím zdražuje výroba a tím i konsum.

Avšak nebezpečí zneužití monopolu národnostního je daleko menší nežli monopolů, jaké dopouští stát. Tento monopol existuje, jenom potud, pokud spotřebitel dobrovolně se mu podrobuje! kdežto monopolu, jež dopouští stát pod celní ochranou, spotřebite podrobiti se musí.

Idea soběstačnosti hospodářské u národů nesamostatných totiž, nemajíc ani zákonů ani cel ochranných s celní hranicí, strážemi a tresty, může se opíráti toliko o činitele mravní: o jistou ochotu odběratelskou, která se požaduje, i kdyby s ní byla spojena vyšší oběť hmotná nežli při koupi výrobků cizích na jedné, a všemožné usnadnění této ochoty odběratelům dokonalostí technickou i ko-

merční se strany výrobců a obchodníků na druhé straně. Není zde nátlaku ani trestů, běží zde o věci — abych znovu citoval prof. Bráfa z přednášky o českých problémech národohospodářských z 18. listopadu 1900 — které leží mimo výkony zákonodárství, mimo výkony správy veřejné, namnoze i mimo výkony zastupitelstev zájmových (obch. komor a pod.). V tom tkví její slabost, v tom tkví také její mravní síla; jsou příkazy, jichž vnitřní hodnota právě tím je větší, že není zákona, který by splnění jejich vynucoval.

Prof. Bráf jest u nás původcem a neohroženým hlasatelem hesla hospodářské naší soběstačnosti a emancipace. Zjednati tomuto za neekonomické kaceřovanému snažení místo v principech hospodářský vývoj národů vůbec ovládajících, bylo jedním z účelů tohoto náčrtku.

Literatura:

K. Knies, Die politische Ökonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode, Brunšvik 1853.

W. Roscher, Geschichte der National-Ökonomik in Deutschland, Mnichov 1874.

Ful. Kautz, Die geschichtliche Entwicklung der National-Ökonomik und ihrer Literatur, Vídeň 1860.

Luigi Cossa, Histoire des doctrines économiques, Paříž 1899.

Fos. Rambaud, Histoire des doctrines économiques, Paříž a Lyon 1902.

Ž. K. Ingram, Dějiny vědy národohospodářské, přeložil J. Pelcl, Praha 1895.

Bruno Hildebrand, Die Nationalökonomie der Gegenwart und Zukunft, Frankfurt n. M. 1848.

Aug. Oncken, Geschichte der Nationalökonomie. I. díl 1902.

Handwörterbuch der Staatswissenschaften, II. vyd.

Ludw. Stein, Die soziale Frage im Lichte der Philosophie, 2. vyd., Stuttgart 1903.

Max Adler, Die Anfänge der merkantilistischen Gewerbepolitik in Österreich, Vídeň a Lipsko 1903.

W. Roscher, Österreichische Nationalökonomie unter Leopold I., Hildebrand's Jahrbücher 1864, str. 25 a násl., 105 a násl.

Z. Winter, Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku, díl I. a II. V Praze 1890 a 1892.

Gierke, Das deutsche Genossenschaftsrecht, II. 1873.

Ž. W. Hörnigk, Österreich über Alles, wann es nur will atd., Frankfurt a Lipsko 1753.

Turgot, Betrachtungen über die Bildung und die Verteilung des Reichthums, přel. V. Dorn, Jena 1903.